

12 bapdan (bölümden ýa-da şahadan ybarat). Ol kyssa bilen goşgy garyşdyrylyp ýazylandyr. Eser türkmenleriň dürli tireleriniň arasynda giň ýaýran eserleriň biridir. Muňa mysal edip Ata Rahmanow tarapyndan çowdurlaryň we igdirleriň arasyndan eseriň birnäçesi şahasyny, ýazyp alanlygy hem şaýatlyk edýär. Olaryň içinde dürli şahalaryň başga-başga wariantlary, goşmaça boýlary hem bar. Eseriň 12 bölümüniň her birinde aýry-aýry wakalar beýan edilýär, olaryň her biriniň aýry-aýry personažlary bar. Ýöne bölümleriň hemmesinde diýen ýaly Salyr Gazan, Baýandyr han, Gorkut atanyň özi gatnaşýandyklary üçin, boýlar özara sepleşýärler.

Eser türkmen halkynyň irki orta asyr taryhyny, etnografiýasyny, durmuş-ýaşaýyş şertlerini, psihologiýasyny, döp-dessurlaryny, dilini öwrenmek üçin gymmatly çeşme bolşy ýaly, şol döwrüň pedagogik garaýyşlaryny öwrenmek üçin hem ygtybarly maglumatlary özüne birikdirýär.

Kitapda terbiýäniň dürli ugurlaryna degişli gyzykly pikirler özüne mynasyp orun alypdyr. Eserde baş pikiri gahrymançylyk, watançylyk, öz ýurduňy, il-gününi daşky duşmanlardan kükrek gerip goramaga psihologik we tejribe taýdan taýýarlanmak hem-de duşman bilen şir kimin söweşmek meselesi uly orun tutmak bilen, onuň içinden beden terbiýesi bilen meşgullanmak meselesi uly orun tutmak bilen, onuň içinden beden terbiýesi bilen meşgullanmak, harby tälimi yzygiderli öwrenmek meselesi eriş-argaç bolup gelýär. Her bir oňlan -gyzyň özünde, batyrlygy, gaýduwsyzlygy, ar-namyslygy,erki, güýji terbiýelemegi, at çapmak, ýaý atmak, gylyç oýnatmak ýaly harby hünärleri ele almagy baradaky pikirleri öňe sürülýär. Muňa Gorkut atanyň Gara polat yz gylyjy çalmasaň, duşman dolanmaz, “Ata namart ýigit münüp bilmez, onuň müneninden münmedigi gowudyr” we ş.m.. sözleri hem şaýatlyk edýär.

Eserde ýigitleriň we gyz-gelinleriň bu ajaýyp sypatlarynyň iş ýüzünde görkezilýän pursatlary köp. Muňa eserde mysal köp. Olaryň biri hökmünde „Salyr Gazanyň öýüniň ýagmalandygy (talanandygy) boýy diýen bölümde beýan edilýän wakany ýatlamak bolar. Onda şeýle gürrüň berilýär. Salyr Gazan birnäçe adam bilen awa gidýär. Olar gidenden soň Sükli melek diýen adam (duşman) öz atlylary bilen gije oba çozup girýär. Salyr Gazanyň öýüni talaýar... Olar Gazanyň düýelerini, atlaryny, hazynasyny, pullaryny alýarlar, onuň aýaly Burla hatyny, ejesini, ogly Orazy, kyrk sany oguz gyzyny hem özleri bilen äkidýärler. Onsoň Şükli Salyr Gazanyň sürüdüki on mün sany goýnuny hem almagy ýüregine düwüp, sürüniň üstüne alty yüz atlyny gönderýär. Sürüniň çopanyň adyna Garaja diýýän ekenler.

Kitapda ahlak terbiýesiniň meselelerine degişli pikirler hem köp. Gorkut atanyň aýdan nakyl şekilli dana sözleriniň köpüsi hut ýaş nesilde ahlaklylygy terbiýelemäge gönükdirilendir. Mysal üçin, “Göwnüni ulumsy tutan adamda döwlet bolmaz”, “Malyna göz gyýmadygyň ady çykmaz”, Gyz eneden görelde almasa öwüt almaz”, “Myhman gelmeýän öýüň ýykylany

ýagşydyr”, “Ata-enäniň diýenini etmeýän, oňa hormat goýmaýan ogluň doganyndan dogmadygy egdir”, “Ýalan söz diýeninden diýmäniň gowudyr”. Pähim-paýhasly goja özüniň gatnaşyklarynyň jebis bolmagy, ýaş nesliň ahlak ynançlarynyň we özlerini alyp baryşlaryny ýaşuly nesilleriň köp asyrlaryň dowamynda döreden ahlak ideýalaryna mynasyp bolmagy barada alada edýän hakyky halk pedagogyň rolunda çykyş edýär. Ýokarky gysga, emma paýhasa ýügrulan dana sözlerde terbiýeçilik işiniň birnäçe usullary öz beýanyny tapýar. Olar položitel görelde, ynandyrmak, öwüt-nesihat ýaly usullardyr.

Aýjahan NURGELDIÝEWA
S.A. Nyýazow adyndaky Türkmen oba hojalyk
uniwersitetiniň talyby